

284
(25)

K 34/12.

A. Mahleana.

ser 284
"Ideas about
natural + cosmic
phenomena of
~~the~~ the Sotho"

$$\begin{array}{r} 1 \quad 5 \\ 32 \times 25 \times 17 \\ \hline 65 \times 32 \\ 12 \quad 1 \end{array} = \frac{85}{12} = 7$$

I 8/12 Knowledge No. 34 284 (25) - 1 JUN 1939 yp (11) K34/12
 hetšatši, pp. 1-17 bare le thlolexile Bolobedu xa Motšatši
 -tši, ngwaxa tšatši le fiša kudu pula e sane
 ka thswanelo ba tlare kxoši Motšatši o xake-
 tše, o tlare bolaya ka phišo, dithšaba
 tša Leboa tša Basotho di tla yo loba kxoši
 Motšatši ka dikxomo xore a ba fe pula.
 Kxošia ^{motšatši} ke yena yo tsebexang xore
 o neša pula, le detšatši a ka le emiša.
 Ngwedi, dinaledu bare di dirilwe ke
 kxōbē. Motho le yena o bitšwa motho
 wa kxōbē sa Boloko ke xore o
 dirilwe ke Modimo, a mo kxōbā, byalo
 ka bašimane xe ~~ba~~ kxōbā mmopā, xore
 ba tle ba ~~ba~~ kxone ko bopa dikxomo.
 xo kxōbā mmopā ke xo o thapiša o šeke
 o e pilwe, wa dudubiwa, wa hlakam-
 thše le tšwa le metse, wa seke wa e
 ba manyere nyere, wa thswarexa,
 wa kxona ko bopexa botse. (manyere-
 nyere = boteta ba xo iša seretseng) Xe
 kxwedi re e nna ya thulama bare
 ye phōlotše bolwetši, kare ya se-
 thulame bare e rwele bolwetši.
 Kxwedi ye ngwe le ye ngwe ye
 na le bolwetši bya yona.

284 Knowledge No. 34

K34/12

Fa xongwe batho ba bolawa ke mefikela
kamoka, ba e thimodišana ka difola.
Fa xongwe batho ba hohlōle ka bontši.
Fa xongwe batho ba rengwe ke dihloxo,
ke ona malwetši a kwedi engwe le ye
nngwe. Naledi e ye e tseberako kudu ke
naledi ya mosela. Eatisa xo šupa lehu
la kxoši e kxolo naxeng ye nngwe,
le xe e le lehu la motso yo moxolo.
Maina a di naledi ke maa kxale, pudi
tše ditona le tše dithsadi, dithutwa tše ditona
le tše thsadi, selemela, kxoxâ mašexo,
Sekxopetsane, naledi ya masa le naledi
ya mosela. Maa kxale ke a naledi tša
xore xe di tšwile tša bokya botalaba
naxa kamoka. Xe di tšwa bahlabela dire
dire panyê panyê, di phadima di subela,
mme metse a dinoka le a ka metšexeng a
a kxathlê e šale e re ke letlapa. Batho
ba xaloxe e šale e le ba ba sethlâ,
dipudi tša dithotwane di hwe le dirolê,
dibyalô e šale e le tše dithso dire swii.
Ke moka lehlabula le fedile. Batho ba
sepele ba feela mamina^{na} a masese-
ne a phefo. Ba ba se naxo di kobo ba
phela ka xo nnela mollo, ba o robalele.

284 ^{III} → Knowledge No 34 K34/12

Ba tšwe dipalê ka moraxo le ka pele. Xe metse
 a kxathlilê bare metse a hwile dikxâpetlâ.
 Batho ba sepela thšuthšutha ba amušâ
 phukubye. (Amušâ phukubye = xo sepela ka
 xo puputla) xe di tšwetšwe batho naxeng ba
 sethlafelela ruri. Selemela ke naledi tšâ
 sešošo tšâ sehlâpha di a šutha šutha
 xa di nne fole xa le tee di bonthša Selemo
 lehlabula, ^{le} amarexa. Mâakxale ke
 tšona dipudi tšâ Ramosebo, tšâ xo
 bolaya dibyalo kamoka. Nata ke naledi,
 e tšwa pele xa dipudi e bolaya dibyalwana
 tšâ matlakala a boleta. Dithutlwa th tše
 tona le tše thsadi di šupa mabaka a bošexo,
 xole ba sa itišitšwe ba bona ka dithutlwa,
 xe e le mašexoxare ba bona ka dithutlwa,
 xe xo sepela balei ba bona ka dithutlwa,
 xe nasa a batametšwe le xona ba
 bona ka dithutlwa xe di subela. Dinaledi
 tšwe barexo ke dithutlwa ke tšwe pedi tšâ
 xo šalana moraxo, le tšwe nne tšâ xo
 nnana makata tšâ xo dira nto erexo
 ke sefapano. xe e le bošexo byo
 boxolo di ya thokong ya Borwa; di
 Sepela le molalatladi. Molalatladi
 ke tšela fa, ^{le} matadinge thsethla ya naledi
 tšwe ^{di n tšâ}

284

IX
A

Knowledge No. 34/34/12

Xo thwe molalatladi xo o sokoloxa o dikološa lexodimo xo tee le lefase.

Molalatladi wa dinaledi o putla lexodimo ka boxare. Se kxopetsšana ke nale-di e bonthšaxo xore lehlabula le batamete.

E bonala thokang ya bosabela, e nale letaxo le lexoto la xo bonexela

batho bošexo, e tšwa e subela kapela. Xe letsatsi le seno subela

nale-di yeo e ya bonala bakeng sa xo selemo e le xona se e jamotho,

selemo sa nta le tšwa tšwa ri. Kxōxā

mašexō ke nale-di e pare xo e xoxa bošexo, le yona xe e subela, ke xore

lebaka la bošexo le kxaufsi le xofela.

Naledi ya masa e tšwa pelexa

mahwibi a masethla, a barexo ke

mahwibi a banna, mahwibi a

mahwibidu bare ke mahwibi a

basadi, ka mahwibi a basadi xo

šetše xo bonala sa kxa kala, ka

mahwibi a masethla xotle xo be xo

sana le le fsifsana. Naledi ya masa

e tšwa e phadima kudu ka letaxo

le lexoto, ka moraxo xa yona xo tšwa

mahwibi a masethla

284 ~~Y~~ Knowledge No. 34 K34/12

Xe letšatši xoba ngwedi di tsene
 leratading xa dī ba di ilele. Ba ilele
 sefako. Xe ba ilele ke xore ba hlwa
 ba sa leme bare xe le ka lema ka
 bokxola bya sefakō setlatlase
 boya. Xona le diilā tše dintši.
 Seila sa lehu le seila sa sefako.
 Seilā ke xe batho ba sa thlwe bana
 le modiro, ka ba ka la se se dirēxilexo.
 Tšatši le naka e tšwaxo koba mākxale
 banna ba tsoxa xo e bona e sale
 bošexo. Ba ba rataxo boroko ba tsoxa
 ba botšwa xore mākxale o letše a
 tšwile. Lexadima le a thšabexa kudu
 vena bathong ba baso. Ka xobane le na
 le kotsi ya polao. Xona le maxadima
 a xo betša a mabedi. Le lengwe
 lexadima ba le bitša xore ke nonyama
 lona le itia dihlare tše di telele
 mo xo nnaxo dikxakxale tše di tala.
 Kxakxale ke Sepaapaa sa bašimane
 e hwang, xo šale ba ba šupyana,
 ba šale ba ntlotša ka ntsoku, ntsoku
 nthlabana. Xe kxakxale e namela
 se iše hloxo xodimo lefase, ka kodu
 ye tala.

~~284~~ Knowledge No. 34

K34/12

Lexadima le rata xo e ratha kudu. Lexadi-
 -ma la xo itia dihlare le bitšwa tladi.
 Le bitšwa tladi ya marathangthang,
 ka xore e itiya eve thyathyathya!
 Xe ba ikana bare ka tladi ya
 marathangthang, ke xore motho yo a
 ikannexo ka tladi o ya rereša, xe a
 bolela maaka a sa rereša, tladi
 e tla tla e mo thlathlamo. Batho ba
 bantši ba dumela taba ye, bare ke
 nnete. Xona le tladi enngwe e bitšwa
 tladi-mothwana. Yona tladi ke yeo ke
 ya xo dira ke batho. Ba a itaka
 ka ditaka tše di tšweu, ba ithlame
 ka dilo tša bo bona, ba tšea selepe,
 xe pula e tla bare ba a fofa ba ya
 xodimo, ba xopotše motho yo ba mo
 thloilexo. Ete yo ikelexo a xwaelana
 le bona, xe te xa lere bai, o ipata
 nalo a folexa, a fetā^a kebetela kebetela
 monna yo a mo thloilexo le ba lapa
 la xaxe, a thsuma dintlo ka serumu
 ya e ba jaberejabere, motho a tluwa
 selepe. O ba teta ka maraxo a
 selepe ba sa mmone a ba ifaditše
 mahlo.

VIT284 Knowledge No. 34

K34/12

(jaberejabere = ke xe balla) Manna yo wa
 tladi-mothwana a apara mokxophana,
 a itaka ka dihlare tše dithšweu a
 šala ele yo mo sethla are hoboi Xe a
 feditše nošomo wa xaxe wa polao o ya
 nokeng xoba moxabeng a yo thlapa
 ditaka a boela xaxabo. Tladi
 ya nonyana xe e balaile kxomo e kate
 mešwang ka marapong, ~~ya~~ tladi-moth-
 wana yona xa e katele mešwang
 marapong. Batha ba baso ba a
 ichereletša tlading yep ya batho ya
 tladi-mothwana, ba tšea dithupa
 tša meretlwa ba di fotla ka sehla
 sa lexadima, ba thlomela kwa
 sethloweng Santlo ye nngwe
 le ye nngwe Xe tladi-mothwana
 e ka tšayare e ya ratha,
 dithupana tšela di fetoxa maruma
 tša mo phuleletša mafathlanyana
 aa. O tla jore pharakxathla, awela
 fase, a nama a kwile. Ba bangwe
 ba sepela ka dihlare tša xo
 koba lexadima. Xe lere bai le le
 boxale, le fathla mahlo, bare khupa
 sehla, bare nthowa! Nna xara utswa

Xe lere xape bai ore nthowa!
 Nna xara utswa. O thswa mare
 a thlakane le sehlare a leba-
 -nthš le lexadima. Lexadima le
 tla nama le ile, leka se hlwe lexadima
 ka matla le medumo ~~ye~~ methata e
 tla sobelela kxole kxole. Batho ba
 bangwe ba kxona xo koba pula ya
 fetela, ^{pele} le xe ele pula ya sefako ba
 kxona xo e koba. Le xe a sa rate
 batho, ~~baowe~~ e le ngaka a ka no
 e koba. Modumo wa pula o xalefišwa
 ke lexadima, xe e dina fela e sa re
 thathathatha! Xa re e thšabe. Xe re bona
 molalatladi re tseba kore pula e tla
 feta. Molalatladi o na le mebalabala yohle.
 xe ele molalatladi xa o šiše. Le xona
 basotho xa ba na taba le molalatladi.
 Pula yona ke ya kxoši ya mabu, e
 lobiwa mošate ka dikxomo xe e sane.
 Dikxoši tše di tsebexaxo kore dina
 le pula ke Bo-mmaleboxo, le Motšatši.
 Ke tšona dikolotuma tša pula. Xaxolo
 Motšatši ke yena yo a tsebaxo xo
 xo neša pula. Pula e nešwa ke
 moroka, o bitšwa moroka - a - pula.

ix 384 Knowledge No. 34 K34/12

Moroka - a - pula ke ngaka e kxolo ya
 xo tseba xo neša pula. Pula xe e sa
 ne lehotw letona le lengwe le lengwe
 le nthša kxomo la iša kxošing, kxoši
 ya bitša moroka, moroka a axa lešakana
 a ba a dira kxorwana, a bea pitša ye
 kxolo ka lešakeng ya dihlare, moroka
 ke yena yo a tsenako ka lešakeng
 a le tee, are ke kxothleletša!
 Kxothleletša ene, e nele Makobe,
 le Rant Rantlapela a mapiti piti a
 Bokone, mmasekiti e mo sekele
 Ha teke teke! Ha teke teke! O kxapha
 se se swana sethitho mo xare
 xa letšatši la se xabaola. Mo xongwe
 ba ya mabitleng a dikxoši, ba wele
 mabyalwa le meetse, ba thšela
 meetse mo lebitleng la kxoši ye
 kxolo bare kamoka pula! pula! pula!
 hentšu la lehlabula le tee. Ke
 yona thapelo. Motšatši xe a tsebexa ka
 xore o tseba xo neša pula ke xore o dula
 Bopedi. Bopedi ke xona fa xo tšwelaxo
 pula ya meetse a maphorôrô. Le xona
 Motšatši o na le dingaka tše dikxolo
 bo - matwe - twe.

X knowledge No. 34.

Ba ba kxonaxo xo iphetša ditau,
le x̄ xe e le thata, koba lefsika.

Batho bare ba kxona xo neša pula.

Ena Pula ena mo xo senaxo dilo tše

mpe. Xe pula e sane kxoši e bitša

pitso, yare thlolang dišexo tša dišexo^{kxoši}.

Dišexo ke mabitla a batho. Xo rongwa

mphatho o mongwe wa batho ba

masaxana xore ba ete ba thlola

mabitla a batho ba ba tsoxaxo ba hwile,

Xe ba ka humana lethšobana mo

lebitleng, ba tla tseba xore o ya tsoxa,

ba apeya meetse ka pitša, ba a

thšela ka molefyaneng, mphukudi o tla

re tswii, tswii, alla, o tla nama a e

hwa. Fa xongwe ba bešeletša mphukudi

ba mo ~~matelēle~~ dikxong, ba mo rathathe

-le. Fa xongwe puta e xanthšwa

ke basadi ba xo boya tšela, ba

epele mo batho ba sa tsebexo. Ba

bitša ngaka ya dikxaxara ya laola

ya ntšha motho wa xo xanthšha pula.

Xe e le mosadi a sa rate xo ba bontš-

-ša mo a fithlilexo, ba a mo tsirimetša

monwana ka letswana ya ba ya šala e

e le xo motala.

~~x1284~~ knowledge No. 34

K34/12

Bare re^{re} bonthše mo o fihlilexo maso!
 Le xe e le mosadi wa yo mongwe, mong
 wa xaxe a ka se mo lwele. O tla
 ba a ba bonthša mo a fihlilexo madi
 a pelexo ya xaxwe. O lebanthšwa le
 letšatši la mo nongose~~ša~~ phatla ye.
 O tla ba a bolela. Didiba tše dingwe
 tša xo sephše di na le mmamohahwe,
 le dinoka mo di sa phšong. Mmamohahwe
 ke noxa ya meetse e Kxolo, e dira
 metse a mantši. Ya e bonwe sefahloa
 e ka no bonwa lephêthê fela, lephethe
 la yona la yona le sexwa ke dingaka,
 la hlakanthša le dihlare lephethe leuwe,
 a alafa batho ka lona. Xe motho a ka
 bona sefahloxo sa mmamohahwe, o tla
 bona nta e Kxolo, e tla be e mo šolela,
 mo xongwe o tla kura lehu la motho wa
 xabo. Sediba sa phethle, Sediba sa xa
 Mathekxa, Sediba sa Moxoši, Sediba sa
 thaba ya Ngako di na le bo mmamoha-
 hwe. Didiba tša bo mmamohahwe di a
 verelelwa xe ba ya xo tšona. Xo terela
 ke xo bolela pe le ba sa lebile sediba
 Xore xe Amaha Mmamohahwe a lexona
 a floxe.

Sedi~~284~~sa Bolepe, le Sediba sa Bohlapathšwe-
 -ni dina le Bommamohahwe. Didibeng tše ba
 a verelêla, xe ba verelêlâ bare: Re a nwa Bolepe,
 Bolepeletša molomo, ba xa kxoši ntsoxothlwana
 batho babo moriti' a thaba, babe Morapa a Mangana,
 Thotse ya xa Mmaphuti, Moteku a xo tswala ke
 morwedi a Mapotse. Axe Borwa, boula ula
 t matlakala, le tlanwa kae, xo nweva metse
 a Bolepe, Mmamohahwe a name a tloxe.
 Sediba sa Bolepe se mo thabeng ya Moxoši,
 metse a sediba se a foloxa mo thabeng, ke
 maswana, xa a na leraxa, a tšwa mo
 mafsikeng, le sona sediba sa Bohlapathšweni
 mo thabeng ya Tsôxe, xa se phše, le sona se
 a verelêlwâ. Xe ba sa verelêlela ba tla
 hwetša mmamohahwe a nwele metse
 kamoka, sediba se omile, mo xongwe
 mmamohahwe a le ka sedibeng. Bare lephethe
 la mmamohahwe le swana le kobo entiso.
 Xe matho a humane kobo ya mmamohahwe
 a sa fšexo, o bea sexô mo lephetheng,
 xo tla tšwa metse a maswana, a ve xo
 kxelela a hatša le moraxo a se xadimele,
 a nama a kinyakinya a ya xae. Noxaye
 ya metse e sepele ka phefo xehuduxela
 xongwe, le mehuhwane ye e rixo ke ya pula.
 Xe e huduxile sedibeng, se tlanama sa le phša.

284 XIII

Knowledge no. 34 K/34/12

mollo o thlolexile le batho. Batho ba xesho
 ba thsekxa mollo ka di thatana, e nngwe
 thatana ke thsêkxâ, ye nngwe e dirwa
 moletyana mo thsêkxâ e tla tsena xona.
 Xe ba thsêkxâ^{bare} nthso ya mollo ka mehla re
 ja ka wena nthso ya mollo. Ba thubela sešo
 sa xo oma mo fase xore manyela a
 mollo a wele mo xo sona, o tle o sware
 kapela. Lefase, dithaba, dinoka, le
 mâthsâ di dirilwa ke Kxôbê, Kxôbê
 ke môhlôdi wa tšohle. Kxôbê ke Modimo,
 Xe bare ke Kxôbê kexore o di Kxôbilê,
 Xo Kxôbâ, ke xe motho a tšea mmôpa
 xoba letsopâ a le Kxôbâ, a thšela metse
 xore le hlakane le metse e be motaxa
 xoba mmôpa, xe e le motaxâ xoba
 letsopâ, le ka dira selo se motho
 a se rang le xe ele pitša xoba
 motšexa. ka fao Kxôbê o di Kxôbilê
 ke xore o di bopile. Thaba ya Moxoši
 xa e šupiwe ka monwana, e šupiwe
 ka letswele. Thaba ye bare e na le
 medimo, xe motho aka e šupa ka
 monwana o tla kudupana xo tee le
 seatla. Xe motho aka namela thaba
 ye, aka se fihle nthlovaneng o tla timela
 mo tšwapong la thaba.

XIV knowledge No. 34

Xe a timetše o tla # xakuna ke tselaya
 xo boela moraxo, a xakamexa, a ba a
 phirimelwa mo tswapong la thaba.

Xe a robetše fa o tla bona maxobe
 a tla le dišeba, o tla a a se di fetše.

Xe a ngwatha borobe bo a thibana, xe
 a šeba ka mafsi a a thibana, o tla kroma
 a bonthšwa tsela ka xosasa. A ka se

hlwe are ke namela ka bona mo e
 mo e felaxo. Batha ba bantši ba šetše

ba timetše ba laa mo thabeng, le ba
 bašwera mehleng yeno ba lekile xo
 namela, ba ~~timetše~~ timela. Medimo

ye o bolelwaxo ke dikxoši tše di
 bolokilwexo kxaufsi le thaba ye, mme

ba sa robale boroko. Thaba ye e
 kxaufsi le thabilla a dikxoši mo ba

rexo ke ~~šefaba~~ dimong, xa xona o tla
 e a tsebaxo mo # e felaxo thaba yeo.

Thaba ye nngwe ye # e fšexišaxo
 ke ya xa Mathekxa, bare xona

le thlâthlâ dimaboya, lekoto laxaxwe
 ere ke kutu ya morula, mmele o wa

xaxwe ke boya fela, o nna fa thabeng
 yeo. le xona xo na le morula o o sa

topi wexo, wa xo bolela.

284
XV Knowledge No. 34

K34/12

Ke motho are ke topa morula ôô, o re ntes
Motho a thšabe. Xona le semane mo tha-
-beng ye, mamepe a sona a kaka
bophaphathi ba tafola, e le makhura
fela; matodi a dinose. Sêmanê
ke nose tša thaba, xa di huduxe mo
thabeng. Sediba le sona se xona sa xo
re reletwâ. Le xonâ xona le le bitlala
kxôši kxaufsi le thaba. Mollo xa wa
dumelelwa xo xotšwa fa mabyanyeng a
maxolo, le xona mollo xa wa dumelelwa
xo valošwa. Bana ba bangwe ba šetše
ba thsumile dintlo ba o valoša, bare
ba fiša maxotto mo makoteng.
Dintlo tša xo se ye xodimo ke tšona
tša xo thšungwa ke bana, batho
ba sa ile mašemong. Mollo ya sebešo
sa madikana xa e tingwe e lala e tuka.
Le mollo ya mabyate le yona xa e
time e lala e tuka bošexo kamoka e be
bosê tšatši le hlabe. ka xobane ba
lala ba robaletše mollo, ba lala naxeng.
Mollo wa xo a pea maxobe o ya tima
ba o tima ka metse. Dihlare tša xo
swana le mebilo xa di orwe ka xore ba
beile metse ka ona le mokxalo.

XVI Knowledge No 34

Ke tšona tše ba beilexo dikokwana
 tša ~~metse~~ ^{metse} ka tšona, xe batho ba ora
 mollo ba a iphara kxaufsi le mollo xore
 o ba tsene marapong, xe e le banna
 xoba bašimane ba a kotama, ba nna
 ka dinanathlâ. Basadi ba a ingatetša
 dirope tša šala di le htle. Bathoba
 xo rafa mollo ba ba ba tšwe dipalê
 mo mmeleng. Dipalê ke xo baboxa
 e se xo xa xo swajere ke ~~xo~~ ^{xe} motho
 a tšnile dišo, fela e le dišo tša xo baboxa.
 Batho ba xo tšwa dipalê ke ba tsenaxo mollo
 maṅgwetla. (maṅgwetla = xo tsena mollo kudo)
 Xona le mollo ya mekuta e meraro, ke mollo
 wa basadi wa xo apeya, ke mollo wa
 kxoro wa banna le mollo wa banna le
~~ba~~ ~~ba~~ ~~ba~~ basadi wa meja. Dirumula di ka
 no tša tšona xo o dira mollo o moingwe
 xa di xa netšwe. Xe ba tšea mollo ba
 tšea ka dirumula le xe e ~~le~~ ^{le} maxala.
 Ba xokolela maxala mo lengetaneng xe
 ba se na lengetana ba tšea ka serumula.
 Mollo wa naxa wa xo koba tau le ona o xona.
 Ba betša tau ka di dirumula xe etla kxaufsi
 xo thwe tau xe, kromilwe ke serumula e tla
 tuka.

XVII ²⁸⁴ Knowledge No. 34 K34/12

Banna le bašimane ba nnela mollo kwa
 kxorong, ba dula bohle xo tee tee
 ka moka, banna xa # ba dule wa bona
 mollo ba le tee. Basadi ba nnela
 mollo wa bona ka xae le banenyana.
 Banenyana ba dira wa bona mollo
 xe ba apeiša, xe ba apeiše ba tšea
 difela ba disetla, le ditloo-marapo ba
 di hlakaukša. Ba apea kwa naxeng.
 Ba tšea dipitša ba di yo apea kwa
 naxeng. Ba kxetha batho ba barexoke
 bana ba bona, xore ba tle ba ba
 thsolêlê di thlaku. Tšatši leuwe di jo
 e tla jo ba nyabanyaba, ya e ba tše
 dintši. Bangwe ba tla botšwiša, bangwe
 ba se botšwiše di jo tša bona.
 Xe ba yo thsola ba thsolela dirotong,
 ba tla ba thsolela batho ba ba kxethixo
 xore ke bona bana ba bona.
 Basitsana ba yo apea felo xo tee,
 tšatši leuwe, ba motse ka moka.

Signed by A. J. Mahloana, end s 284
 Carlsruhe P. Bag No. 10,
 Via P. P. Rust.